

ZICHY ÉS SZEGED

1900. őszén nagyszabású tárlatra készült a Szegedi Képzőművészeti Egyesület. A társulat lelkes vezetősége azt tervezte, hogy az új kultúrpalotában olyan jelentős kiállítást rendeznek, amelyen a helyi festőkön és szobrászokon kívül, a legismertebb hazai mesterek is szerepelnek. Az egyesület fáradozása nem volt hiábavaló, mert a tárlatra a legismertebb művészek is jelentkeztek. Köztük Benczúr Gyula, Bihari Sándor, Csók István, Fadrusz János, Ferenczy Károly, Fényes Adolf, Tornyai János és mások. Amint a Szegedi Híradó írta, „... e jeles művészek kijelentették, hogy nem hasznosítás céljából küldték be drága vásznaikat, hanem tisztán azért, mert az egyesületet nemes fáradozásában támogatni kedves kötelességüknek tartják, azonfelül pedig épp oly ambíciójuk nekik tetszeni Szegeden, mint a fővárosban.”¹

Az egyesület mozgékony titkára, Erdélyi Béla arra törekedett, hogy a kiállításra az országos nagyságok mellett a külföldön élő magyar mestereket is meghívja. Így az akkor Párizsban tartózkodó nagytehetségű Vedres Márkot is sikerült meggyőznie, hogy szobrot küldjön a szegedi tárlatra. Erdélyinek azonban — s a vezetőség többi tagjának is — igazi nagy vágya az volt, hogy a Pétervároton élő világhírű Zichy Mihályt is rávegye: tisztelje meg egy-két alkotásával a kiállítást. Szándékának megvalósítására a titkár levélben kereste fel a mestert, akit egy régebbi kapcsolat révén személyesen is ismert. Erdélyi levelére Zichy az alábbi érdekes választ küldte Szegedre.²

Szent-Pétervár, 14/27. júl. 1900.

Mélyen tisztelt Barátom!

Azon barátságos viszony, amelyet a sok lefolyt évek gyengíthettek ugyan, de meg nem szüntettek, az én felejthetetlen gyermekkori barátom, Kovács Laci emlékéen újra megerősödhet, ha — amint ezt reményilem — alkalmunk és tárgyunk is lesz többszörös érintkezésre. Fogadja legjobb köszönetemet az ízléses tárgymutatóért, melyet nekem küldeni szíveskedett, és azon hízogó jellemzéséért, melylyel engemet is az úttörő magyar művészek közé besorolt.

Nagy sajnálatomra, ezen felszólításra nem felelhetek meg. Az én itteni állásom kötelezettségei nem engedhetik meg, hogy új képeket festhessek. Régi képeimet, melyek a budapesti iparművészeti múzeum valamelyik termében várják elpenészedési jövőjüket, az én gyermekeimnek ajándékoztam, Miklós fiamat pedig az én művészi ügyeim gondonkává neveztem ki.

¹ Szegedi Híradó (továbbiakban: Sz. Hír.), 1900. 191. sz.

² Sz. Hír. 1900. 183. sz.; Szegedi Napló, 1900. 195. sz.

Zichy Mihály: A szegedi árvíz emlékérem terve

Becses levelét elküldtem Miklós fiamnak a mi somogyi birtokunkra, Zalára. Meglehet, hogy ő valami választ ad a Szegedi Képzőművészeti Egyesületnek.

Ezek után egy más kérdést intézek Önhöz, mélyen tisztelt Barátom.

Őn szegedi születésű-e?

Vagy szegedi lakós?

Emlékezik-e, vagy jobban mondva érdeklődnék-e némely aligha ismert adatokért, melyek a szegedi árvíz esetére vonatkoznak? Ha igen, akkor megtaláltam a tárgyat, melyen tovább érintkezhetünk és a régi barátságot feleleveníthetjük.

Hazafias barátságos üdvözlettel, híve:

Zichy Mihály

Zichy levele valóban igazolja a helyi újság megállapítását, hogy „... a mester tudvalevően nagy barátja Szegednek. 1879-ben Párizsban ő állott annak a művészgárdának az élén, mely az operában a hullámsírba temetett Szeged javára fényes estélyt rendezett. Akkor rajzolta azt a híres képét, amelyen Párizs felemeli a hullámsírból Szegedet.”³ Zichynek e Szeged számára különösen értékes rajza hosszú ideig ismeretlenül lappangott az Országos Levéltár miniszterelnökségi aktái között, míg végül az utóbbi években az itt folytatott művelődéstörténeti kutatások során előkerült. A felfedezett Zichy-rajzról Valkó Arisztid számol be az 1955-56-os Numizmatikai Közönyben.⁴ Ismertetéséből megtudjuk, hogy voltaképpen egy éremtervrajzról van szó, melyet a Párizsban tartózkodó Zichy 1879-ben készített. „Célja — amint Valkó írja — ezzel az éremtervvel az volt, hogy Szeged városát ért árvízkatasztrófa károsultjainak segélyezésében résztvevő külföldi személyeket a magyar kormány a terv alapján készítenő éremmel, alkalmilag kitüntesse.”⁵

Zichy életével és művészetével kapcsolatos kutatómunkák során újabb bizonyítékok igazolják, hogy a nagy magyar mester több évtizedes távolléte alatt sem szakadt el teljesen hazájától. A tárgyalt szegedi éremtervrajzon kívül, az Aradi Vértanúk Albumához készült rajzai is ezt tanúsítják.⁶

A szegedi éremtervül szolgáló szimbolikus értelmű rajz három nőalakot jelenít meg, akik egy hullámoktól nyaldosott magaslaton helyezkednek el. Fölöttük félkörben „Merci a la France” c. felirat olvasható. A két egymást átölelve álló fiatal nő a segélykérő Magyarországot és a segélynyújtó Franciaországot jelképezi. A háromszögben komponált csoport harmadik nőalakja — az árvízűjtő Szegedet jelképezve — lerokdant szemléli az ár pusztító hullámain. Megtört válla fölé a francia géniusz bő palástját segítően tárja ki. A szoborszerűen ható alakok talpazatának omladozó jobb sarkában „Szeged”, épen maradt másik végén pedig „Zichy, 1879” jelzés látható.

E Tisza Kálmánhoz juttatott éremtervezetet a művész csatolt, hosszú kérés levele ellenére sem fogadta el a császárhű magyar kormány. Zichyben így sokáig kielégítetlenül élt Szeged katasztrófájának, az 1879-es árvíznek méltó formában történő megörökítési vágya. Ezt tükrözik Erdélyi Bélához intézett fentebbi levelének

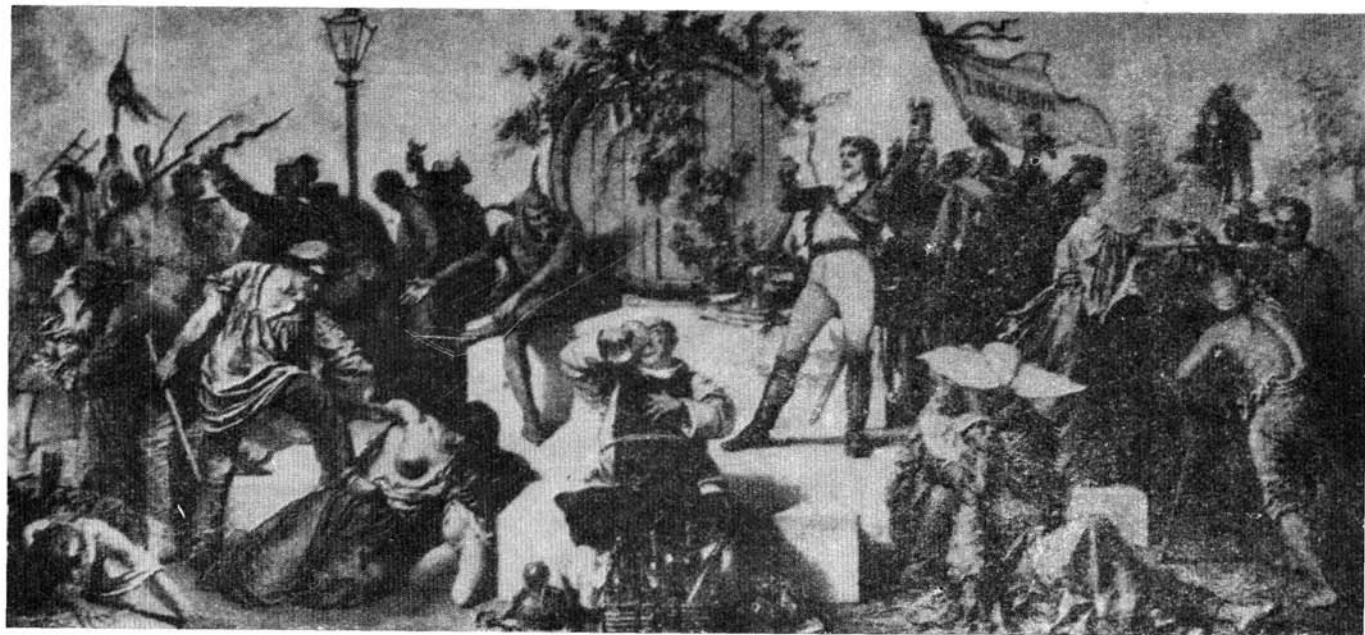
³ Sz. Hir. 1900. 183. sz.

⁴ Valkó Arisztid: Zichy Mihály éremterve. = Numizmatikai Közöny. LIV—LV. évf. 1955—56. Bp. 64—67. old.

⁵ Valkó A.: i. m. 64. old.

⁶ Bényi — B. Supka: Zichy Mihály. Bp., 1953. 50—51. old.

⁷ Szegedi Állami Levéltár 30. 325/1900. Polg. sz. bejegyzése szerint.

Ziczhy Mihály: A bor hatalma

záró sorai is. Egyébként a Szegedi Állami Levéltár polgármesteri iratainak⁷ és a korabeli helyi lapok tanúsága szerint a mester kívánságának a városi tanács nyomban eleget is tett és „... Zichy Mihálynak megküldötte Szeged monográfiájának első részét.”⁸

Zichy, a számára értékes küldeményt egy újabb, a szegedi árvízvel kapcsolatos művéhez valószínűleg felhasználta. A város szíves készségét azzal viszonozta, hogy fia révén mégis eljutatta két — általa is kedvelt — művét a szegedi tárlatra. Az öröm ez okból természetesen nagy volt, s az egyesület meglehetősen köszönő-levelet intézett a mesterhez Pétervárra. Az 1900. szeptember 17-én megnyíló szegedi képzőművészeti kiállítás pompás anyagával és nagyszámú látogatottságával hosszasan foglalkoztak a helyi, de a fővárosi lapok is. Zichy itt szereplő két alkotását a Szegedi Hírlap eképpen méltatja: „... a negyedik kép Zichy Mihály nagyarányú allegorikus kolorit szénrajza, a „Bor hatalma”. Ez a mélyreható vonatkozásokban gazdag koncepciójú kép a legszebb és legértékesebb alkotása az őszi tárlatnak. Ezzel egy sorban ugyancsak Zichynek az „Auto da fé”-jét említhetjük, melynek megrendítő tárgya és befejezett művészettel keresztülvitt kidolgozása, a legnagyobb műélvezetet biztosítja.”⁹ A kép rendkívüli hatására Jászay Rezső a Szegedi Napló hasábjain¹⁰ hosszú cikkben foglalkozik az „Auto da fé” erőszakos politikai és egyházi szerepével.

A Szegedi Képzőművészeti Egyesület első országos jellegű kiállítása — melyet a szülővárosában nemrégén letelepedett Nyilasy Sándor rendezett. —, hosszú időre szóló emlékezetes sikert aratott. Az egy hónapig nyitva levő tárlatot több mint harmincezren látogatták, ami előtte és utána is itt példa nélkül állt. Kétségtelen, hogy e rendkívüli siker magyarázata elsősorban az olyan vonzóerejű művekhez köthet, mint amilyenek a világhírűvé vált Zichy Mihály Szegeden kiállított képei voltak.

E tárlattól számított két év múlva, 1902-ben találkozunk ismét Zichy névvel a helyi újságban, amely lelkesedve írja, hogy „... a városi képtár ismét nagyértékű műremekkel gazdagodik meg. A kormány megvásárolta ugyanis Zichy Mihálynak a Nemzeti Szalonban kiállított tíz kiváló alkotását 120 ezer koronáért, s ezek közül egy képpel Szegedet ajándékozza meg a kultúrminiszter. A miniszter ajándékából sajnos nem lett semmi. Zichy-képet nem kapott Szeged. Azonban a szegedi kapcsolatait kedvesen ápoló Zichy Mihály emberi és művészi nagysága tiszparti városunk közönségének emlékezetében megmaradt.

Szelesi Zoltán

⁸ Sz. Hir. 1900. 187. sz.

⁹ Sz. Hir. 1900. 226. sz.

¹⁰ Jászay Rezső dr.: Autodafé. Szegedi Napló, 1900. 246. sz.

¹¹ Kulinyi Zsigmond: Szeged újkora. Szeged, 1901. 189. old.

¹² Sz. Hir. 1902. 62. sz.